

FATABUREN

Nordiska museets och Skansens årsbok

FATABUREN

NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK

1960

Handtaget på en hyvel, som tillhört en norsk bygdekonstnär, träsnidaren och målaren Iver Gundersen Övstrud, född i Numedal år 1711 och död på samma ort år 1775. Se sid. 290.

Redaktion:

GÖSTA BERG · SAM OWEN JANSSON

MARSHALL LAGERQUIST

Redaktör: Marshall Lagerquist

Omslagsbilden återger C. F. von Bredas porträtt av greve Gustaf Trolle-Bonde, målat i London 1794—95.
Tillhör greve Fredrik Ulf Bonde, Teleborg.
Se Brita Stjernswärds uppsats *Från Gustaf Bondes "grand tour" i denna årsbok.*

Tryckt hos Tryckeri Aktiebolaget Thule, Stockholm 1960
Djuptrycksplanscher från Nordisk Rotogravyr

EN RENÄSSANSFANTASI AV F. W. SCHOLANDER

av Sten Lundwall

F. W. Scholanders gouache "Från Loire" är en bildfantasi. En slup med ett brokigt kostymerat sällskap glider över vattenytan mot ett slott, som lånat sina drag från byggnadskulturen vid renässansens Loire. Bilden har sitt förnämsta intresse varken som konstverk eller historisk skildring, men som illustration till smaken för det pittoreska, ett område fjärran beläget både från antiken och verkligheten, de båda huvudstationerna i 1800-talets konst.

Ordet "pittoresk", tidigare använt för att beteckna något som påminde om en tavla eller som var värt att avbildas, hade omkring 1770 av engelsmannen Thomas Gilpin erhållit en bestämdare definition. Han ställde det pittoreska i motsats till storheten, till enhetligheten i färg, till lugnet i linjeföringen. Det pittoreska var brutet linjespel, föreningen av mångfald och olikheter, av natur och byggnader och raffinerat insatta grupper av personer. De lito-graferade vyerna i Taylors stora bildverk från det gamla Frankrike bjuda en på detta sätt sammansatt bildvärld. En kontakt med denna motivuppfattning hade Scholander genom Billmark, hans vän från Parisåren 1841—43. Billmark hade studerat hos Deroy, som var en av medarbetarna i det Taylorska företaget.

Renässansens monument träda i förgrunden hos Taylors efterföljare, såsom Merle och Périé i verket över Chambord 1821, åtföljd av andra arbeten avhandlande slotten vid Loire. Ett sådant, "Album du chateau de Blois restauré et des chateaux de Chambord, Chenonceaux, Chaumont & Amboise" utkom 1851 och fanns i Karl XV:s bibliotek. I detta album mötas två slags bilder, dels sådana där monumenten betraktas av figurer i 1800-talsdräkt, dels sådana där figurerna uppträda renässansklädda. I det senare fallet har verkligheten förvandlats till teater, monumenten till kulisser, figurerna till skådespelare.

Denna sorts konst hade också sin egentliga hemort på teatern. Det var där, som det pittoreska sceneriet och den historiska tablån

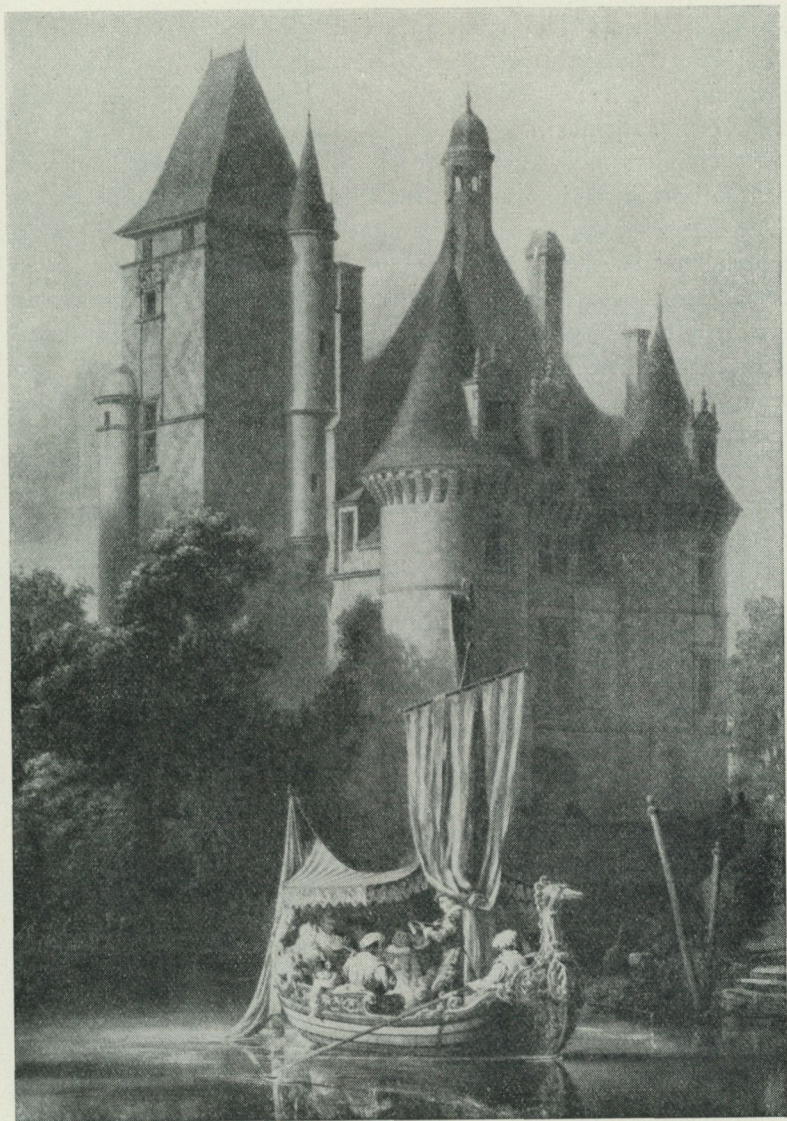
först hade funnit varandra, i Victor Hugos Cromwell och i Dumas' Henrik III.

En av Scholanders studiekamrater i Paris och Italien, den franske arkitekten Demangeat, har omtalat hur Scholander under sina teaterbesök i Paris utförde skisser av scendekoren, vilka skisser han vid hemkomsten arbetade ut i akvarell. "Vid sitt arbete sjöng han oftast", har hustrun, Carin Scholander, meddelat, "han kunde ibland, då han var vid godt lynne, 'sjunga igenom' någon af sina favoritoperor, såsom Friskyttan, Robert, Hvita Frun, Don Juan m. fl. — orkesterpartier, körer, soli, ty både text och musik kunde han nästan utantill — det var ett nöje för både stora och små att höra på."

Ett arbete som Album de l'Opera från mitten av 1840-talet, även det i Karl XV:s bibliotek, ger en föreställning om de operor som gåvos i Paris på Scholanders tid. Här är Charles VI med det gamla Paris i himlastormande gotik. Här, i La Favorite, Donizettis opera, svärma de älskande i en klosterträdgård, omgiven av en peristyl. Orienten glimmar i Richard en Palestine. Allt detta ligger nära Scholanders egen bildvärld. Också ett motiv från Loiredalen har kommit med, nämligen i Meyerbeers Hugenotterna. Slottet är Chenonceaux, och i parken, framför floden, röra sig gestalter i renässansens dräkter.

Scholander fullföljde som arkitekt sin morbroders och svärfaders, den romerskt orienterade arkitekten Axel Nyströms klassiska linje i Nationalmuseiförslaget, Teknologiska institutet, Warodellska och Barclayska husen m. fl. byggnader. Men i andra av hans verk bryter det pittoreska fram, färgrikt och omväxlande, stämningsväckande eller dramatiskt som i det akvarellmåleri, vari han fann utlopp för den av Nyström uppdämda strömmen i sitt konstnärskap. En sådan byggnad, och den mest bekanta, inom den pittoreska genren, är Synagogan i Stockholm. En annan är Viks hus, vars ombyggnad av Scholander skedde 1857.

Om tornet på Loireslottet på något sätt kan tänkas sammanhöra med ombyggnaden och romantiseringen av Viks tornhus skulle den odaterade bilden kunna föras åt 1850-talet till. En liknande komposition med en dominerande historisk byggnad och ett figursceneri återfinnes i en målning av Egron Lundgren från

Teatralisk arkitekturvision, kombinerad med historiserande figurframställning, utgör ett senromantiskt bildområde, där F. W. Scholander är en av föregångsmännen. Gouache, kallad Från Loire, av F. W. Scholander.

1851, La puerta de los Serranos i Sevilla. Loiredalen hade på 1850-talet kommit i ropet hos de svenska arkitekterna. Langlet reste där 1853 och beskrev de förnämsta byggnaderna i sin rapport till Konstakademien.

Scholanders målning hör i varje fall ännu nära samman med den miljöskildrande romantiken. När han senare, i mitten av 1870-talet, tog upp ett liknande motiv, utformade han det annorlunda. Det var när han för Bolinderska huset i sviten av scener ur sällskapslivet i Norden även införde en farkost med renässansgestalter. Denna akvarell, som förebådar Snoilskys "Kung Erik" i Svenska Bilder, har emellertid anknytning till ett annat slags renässans än Loiretavlan. Den pittoreska miljön med sin myckna rekvisita är bortstädad, och skildringen har koncentrerats till gestalterna, som hylla den italienska renässansens på nytt aktuella formideal på det nordiska vattnet.

I. A. UDBYES MÖBELSNICKARESTÄMPEL

av Sigurd Wallin

Metallstampen till en namnstämpel, känd som möbelsnickare-signatur, har under 1959 som gåva kommit till Nordiska museets samlingar. Den har brukats av Anders Udbye, snickaremästare i Stockholm 1816 och arbetande i den kända danska särformen av empire.

Stamparna till möbelsnickarnas mästarstämplar tyckas över lag ha försvunnit i Sverige. Även de vida berömdare Parismästarnas och andras stämplade signaturer synas på några undantag när vara kända enbart genom avtrycken på möblerna. Skall man dra den slutsatsen, att stampen liksom sigillet har gjorts oanvändbar vid ägarens död? I så fall skulle denna sed, när det gällde